

Förslag till nationella riktlinjer för öppen vetenskap

Diarienummer: 2023-1024

Svar inkommet: 2023-11-02

Jag svarar som

Organisation, t.ex. myndighet, universitet/högskola eller intresseorganisation

Organisationens namn

SLU-biblioteket

Ditt namn

Linda Vidlund

Kommentarer om "Områden inom öppen vetenskap", t.ex. mål eller motiv

Öppen tillgång till vetenskapliga publikationer

Mål: "Att forskningsresultat i form av vetenskapliga publikationer som helt eller delvis tagits fram med offentliga medel är omedelbart öppet tillgängliga. Publicering bör ske med en öppen licens för att främja spridning och återanvändning."

Öppna licenser är en grundläggande del av öppen vetenskap. Det är rimligt att i ett öppet vetenskapssystem innebär öppen publicering också en öppen licens för publikationen. Målet bör justeras till att publicering SKA ske med öppen licens, däremot kan grader av restriktioner vara möjliga. Ett förslag kan vara: "Publicering ska ske med en öppen licens för att främja spridning och återanvändning. Primärt bör en så tillåtande licens som möjligt väljas."

Mål: "Att kostnader förknippade med öppet tillgänglig publicering ska vara rimliga och transparenta och att icke vinstdrivande infrastrukturer för öppet tillgänglig publicering särskilt bör stödjas."

Det här är två olika mål, och kopplingen dem emellan är inte tillräckligt tydlig för att de ska vara behjälpta av att slås ihop. "Rimliga och transparenta" kostnader är såklart något samtliga berörda bör sträva efter, men ansvaret ligger till stora delar på Kungliga biblioteket samt Bidsams styrgrupp och de förlagsförhandlingar som sker. Dessutom så är det senare målet ett bra exempel på klen formulering. Vad innebär "bör stödjas" i sammanhanget, och av vem?

Öppen tillgång till forskningsdata

Avsnittet om vetenskapliga publikationer är betydligt längre och mer ingående än det om forskningsdata. Här skulle mera bakgrund kunna läggas in; exempelvis är rådsslutsatserna från EU:s konkurrenskraftsråd lika viktiga för forskningsdata, liksom även Öppna data-direktivet, Lagen om offentlig sektors tillgängliggörande av data, offentlighetsprincipen och arkivlagen.

Principen "as open as possible, as closed as necessary" tillsammans med FAIR-principerna innebär att även data som inte kan vara öppna bör ses som en del av det öppna vetenskapssystemet. I riktlinjerna saknas också en parallell mellan öppen tillgång till forskningsdata och bevarande/arkivering (det nämns endast mycket kort i avsnittet om Digitala infrastrukturer).

Det bör förtydligas att hanteringen av data innan publicering eller tillgängliggörande kan ske är avgörande, för att öppen tillgång verkligen ska ge de fördelar som framhävs. Det finns ett mål som relaterar till detta under avsnittet om Digitala infrastrukturer: "säkerställa att hantering och bevarande av forskningsdata sker på ett lämpligt sätt", men det är inte särskilt framträdande. Målskrivningar bör kompletteras med att forskningsdata utöver att de tillgängliggörs också återanvänds.

Öppna forskningsmetoder

Mål: "Att protokoll, metoder och programkod tillgängliggörs öppet, om inte särskilda skäl föreligger, för att garantera transparens avseende datainsamling och analysprocess."

Riktlinjerna bör, liksom exempelvis Horizon Europe, förespråka att även denna typ av outputs hanteras enligt FAIR-principerna. Reproducerbarhet skulle kunna ingå i målformuleringen och inte bara i motiven för området.

Mål: "Att procedurer för öppna forskningsmetoder alltid dokumenteras och tillgängliggörs på en tillräckligt detaljerad och fullständig nivå för att möjliggöra en grundlig granskning av hur resultat har härletts och hur vald metod kan påverka resultat och slutsatser."

Det är oklart om procedurer i detta mål avser samma sak som i det ovanstående målet.

Öppna lärresurser

Mål: "Att öppen tillgång till lärresurser och lärobject är en del i ett öppet vetenskapssystem."

Målet är vagt och intetsägande; mer definition än ett mål. Fokus bör läggas på mer konkreta mål, förslagsvis enligt nedan:

- Att universitet och högskolor utvecklar framtagandet och användningen av öppna lärresurser för att bidra till forskningsbaserad kunskap och möjliggöra livslångt lärande.
- Att universitet och högskolor aktivt verkar för att sprida, tillgängliggöra och återanvända öppna lärresurser.
- Utarbeta en nationell samordning för öppna lärresurser.

Det hade även varit fördelaktigt om det tillkom en starkare skrivning kring till öppen tillgång för svenska läroböcker. Den svenska akademiska bokmarknaden är eftersatt, där digital tillgång till läroböcker i allmänhet, och öppen tillgång i synnerhet, är bristfällig.

Allmänhetens delaktighet i forskningsprocessen

Mål: "Att principer och metoder för hur allmänheten kan involveras i forskningsprocessen blir kända, etablerade och utvecklade inom alla forskningsdiscipliner där det är relevant för forskningens kvalitet och utveckling."

Målet är vagt och svårsmåttbart, samtidigt som det är väldigt ambitiöst. Hur och av vem det ska genomföras ter sig oklart. En högre grad av konkretion vore önskvärd, samt att medborgarforskning som en konkret manifestation av området allmänhetens delaktighet i forskningsprocessen nämns specifikt. Inte minst EU pekar ut just medborgarforskning som en hörnsten inom öppen vetenskap.

En målbild kan ur nationellt hänseende fokusera på kapacitetsuppbyggnad av medborgarforskning, t.ex. metod- och stödutveckling i samverkan mellan aktörer som lärosäten, civilsamhälle och forskningsfinansiärer. Organisationer och nätverk som Medborgarforskning.se och Vetenskap & allmänhet torde vara ett par nyckelaktörer.

Digitala infrastrukturer som stödjer öppen vetenskap

Mål: "Att digitala infrastrukturer som stödjer öppen vetenskap ges nödvändiga resurser så att de kan underhållas och utvecklas för att möta forskningens behov."

Det är oklart hur det här målet förhåller sig till det under vetenskaplig publicering: "att icke vinstdrivande infrastrukturer för öppet tillgänglig publicering särskilt bör stödjas". Rimligtvis bör även digitala infrastrukturer som stödjer öppen vetenskap också vara icke vinstdrivande.

Kommentarer om "Aktörer och deras ansvarsområden"

Övriga myndigheter och aktörer

Det nämns att organisationer som representerar civilsamhället har en viktig roll att spela. Media och journalister kan med fördel lyftas upp som aktörer med förmedlingsansvar av (öppen) vetenskap. Forskningskommunikation över huvud taget bör lyftas utanför en akademisk kontext; öppen tillgång till vetenskapliga publikationer är inte likställt med definitionen att göra vetenskaplig *kunskap* öppet tillgänglig.

Kommentarer om "Stöd och vägledning"

-

Allmänna eller specifika kommentarer om förslaget i sin helhet eller i delar, t.ex. om något saknas

Övergripande synpunkter

SLU-biblioteket är positivt till öppen vetenskap och framtagandet av nationella riktlinjer i frågan. Dokumentet ger en bra översikt, och det är positivt att flera aspekter av öppen vetenskap samlas under ett paraply, särskilt en del områden där koordinerade insatser i hög grad saknats i Sverige, som i fallet öppna lärresurser.

En övergripande synpunkt är att riktlinjerna i hög grad ansluter till existerande målsättningar, för till exempel vetenskapliga publikationer och forskningsdata. De har karaktären av nulägesbeskrivning, men saknar en tydlig strategisk riktning framåt. Generellt sett, så saknar flera mål konkretion i fråga om ansvar och genomförande, vilket försvårar såväl efterlevnad som uppföljning. Det riskerar att göra riktlinjerna uddlösa och att målsättningarna inte uppnås.

Meriteringsfrågan är en förutsättning för öppen vetenskap och det bör framgå tydligare i riktlinjerna, inte bara som ett ansvarsområde för forskningsutförande organisationer; meriteringsfrågan är bredare än så. Det krävs incitament för att främja öppen vetenskap. SLU-biblioteket ställer sig frågande till varför CoARA inte är ett omnämnt initiativ, särskilt med tanke på att andra EU-initiativ nämns (t.ex. EOSC).

Lärosätenas och SUHF:s roll och ansvar i övergången till ett öppet vetenskapssystem behöver lyftas fram mer i riktlinjerna. Det är lärosätena som förstår forskningens villkor och i huvudsak utför den.

Det saknas konkretisering kring vad som utgör vetenskaplig publicering. Fokus ligger på tidskriftsartiklar, böcker och data, medan alternativa publiceringsformer som pre-prints, konferensbidrag, working papers etc. göms bakom det generella "vetenskaplig publikation". Det är oklart vad det finns för stöd och riktning för den här typen av publikationer, som är centrala inom vissa forskningsfält.

Riktlinjerna saknar även skrivningar kring transparens i forskningsprocessen och tidig delning av forskningsresultat (t.ex. genom pre-registrering och preprints). Öppen peer review är en annan aspekt som helt saknas, något som i internationella sammanhang är en självklar del av ett transparent och öppet vetenskapssystem. Riktlinjerna framstår i de här avseendena som konservativa; de riskerar att låsa in Sverige i gamla hjulspår.

Jag godkänner att mitt svar får publiceras på kb.se

Ja

[Information om Kungliga bibliotekets uppdrag att ta fram nationella riktlinjer för öppen vetenskap.](#)